

PEDAGOGIUM
WYŻSZA SZKOŁA NAUK SPOŁECZNYCH

Nastolatki wobec Internetu

RZECZNIK PRAW DZIECKA

PEDAGOGIUM

WYŻSZA SZKOŁA NAUK SPOŁECZNYCH

RZECZNIK PRAW DZIECKA

OGÓLNOPOLSKIE BADANIE

Nastolatki wobec Internetu

Realizowane na zlecenie Rzecznika Praw Dziecka
i NASK
przez Pedagogium WSNS, w okresie
maj – czerwiec 2014 r.

Raport opracowali:
dr Rafał Lange
mgr Jan Osiecki

Opieka merytoryczna i nadzór nad badaniem
prof. dr hab. Marek Konopczyński

Zespół badawczy:
dr Rafał Lange
dr Michał Chrzanowski
dr Agnieszka Wrońska
mgr Michał Maranda
mgr Filip Konopczyński
mgr Jan Osiecki
współpraca dr Bartłomiej Walczak

nr INBN: 978-83-62902-18-7

Warszawa 2014

Spis treści:

Wprowadzenie	str. 04
Zakres zjawiska	str. 06
Cele użytkowania	str. 10
Kompetencje i szkoła	str. 18
Zagrożenia	str. 25
Rodzice a Internet	str. 36

Wprowadzenie

Internet staje się powszechnym sposobem komunikacji, rozrywki oraz źródłem wiedzy. O ile w połowie lat 90. ubiegłego wieku, a więc w momencie początków istnienia sieci w Polsce jego użytkownikami były głównie osoby z wyższym wykształceniem oraz studenci, dziś korzystają z niego coraz młodsi ludzie. Dla części społeczeństwa Internet istnieje „od zawsze”. Dla tej grupy, którą można określić jako „dzieci sieci”, Internet jest miejscem, które stało się niejako „środowiskiem naturalnym”, dzięki serwisom społecznościowym, komunikatorom, witrynom ułatwiającym odrabianie lekcji, serwisom rozrywkowym. To pokolenie na rzecz komputerów i Internetu rezygnuje m.in. z oglądania telewizji i innych tradycyjnych źródeł informacji.

Korzystanie z zasobów Internetu, poza jakąkolwiek kontrolą opiekunów, może powodować pewne zagrożenia nie tylko związane z łatwym (często przypadkowym) dostępem do treści niebezpiecznych dla rozwoju emocjonalnego lub psychicznego młodych ludzi (m.in. pornografii, treści zawierających przemoc, itp.), ale także zwiększa ryzyko stania się ofiarą pedofila lub organizacji przestępczych prowadzących np. proceder wyłudzenia danych. Brak nadzoru ze strony rodziców, a także nieznanostwo przepisów może również implikować problemy prawne, na przykład związane z nieświadomym łamaniem praw autorskich.

Z tego powodu Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa instytut badawczy, Rzecznik Praw Dziecka oraz Wyższa Szkoła Nauk Społecznych PEDAGOGIUM przeprowadziły ogólnopolskie badanie dotyczące zachowań i bezpieczeństwa nastolatków w Internecie.

Konstruując badanie za cel postawiliśmy sobie następujące problemy badawcze:

- Zakres zjawiska
- Cele użytkowania
- Kompetencje i szkoła
- Zagrożenia
- Rodzice a Internet

Próba: 1235 uczniów z 50 szkół na terenie całego kraju dobranych metodą losowania warstwowego. W badaniu uczestniczyły dwie grupy: uczniowie klas 2 gimnazjów i klas 2 szkół ponadgimnazjalnych wszystkich typów.

N (gimnazjaliści) = 561 (45,4%)

N (szkoły ponadgimnazjalne) = 674 (54,6%).

Badanie przeprowadzono w okresie maj – czerwiec 2014 roku.

* * *

Zakres zjawiska

Z przeprowadzonego przez nasz zespół badania wynika, że w młodym pokoleniu korzystanie z Internetu stało się wręcz normą społeczną już od najmłodszych lat życia nastolatków - bez względu na płeć czy typ szkoły. Zdecydowana **większość (86,2 proc)** deklaruje, że korzysta z Internetu codziennie, w tym **43,2 proc respondentów jest bez przerwy „online”** (głównie za sprawą urządzeń mobilnych – przede wszystkim smartfonów). Skłonność młodzieży do pozostawiania „online” wzrasta wyraźnie wraz z wiekiem, respondenci ze szkół ponadgimnazjalnych znacznie częściej deklarują swoją dostępność „online”. Użytkowanie Internetu sporadyczne („kilka razy w miesiącu” lub „rzadziej niż raz w miesiącu”) dotyczy jedynie nielicznych jednostek, (patrz **Tabela 1**).

Tab.1. Rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie „Jak często korzystasz z Internetu?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%).

Jak często korzystasz z Internetu?	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
Jestem dostępny(a) on-line na bieżąco dzięki urządzeniom mobilnym (smartfon, itp)	43,2	39,8	46,0	42,3	44,8
Codziennie	43,0	43,0	43,0	43,3	42,7
Kilka razy w tygodniu	11,8	15,0	9,2	12,0	11,2
Kilka razy w miesiącu	1,5	1,2	1,8	1,7	1,1
Rzadziej niż raz w miesiącu	0,5	1,1	0,0	0,7	0,2
Ogółem	100	100	100	100	100

Średni czas korzystania młodzieży z Internetu to w przybliżeniu 3 godziny i 40 minut dziennie (mediana = 3,0 godz.).

Mediana zarówno wśród młodzieży gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej oraz wśród dziewcząt i chłopców jest podobna, niemniej jednak już średnia arytmetyczna wśród nastolatków ze szkół ponadgimnazjalnych i wśród chłopców jest wyższa, co wskazuje na coraz liczniejsze występowanie w tych grupach osób, które poświęcają ilości czasu na Internet znacznie większe od wartości średnich (patrz **Tabela 2**).

Tab.2. Średnie wartości dziennego czasu korzystania z Internetu dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły oraz płeć.

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
Średnia	ok. 3godz 40min	ok. 3godz 20min	ok. 4godz 0min	ok. 4godz 0min	ok. 3godz 25min
Mediana	3godz 0min	3godz 0min	3godz 0min	3godz 0min	3godz 0min

Z badań przeprowadzonych przez nas wynika, że obecnie średnia wieku inicjacji internetowej w Polsce to 9 lat i 8 miesięcy (mediana=10 lat). Co więcej, widać obniżanie się wieku rozpoczęcia korzystania z Internetu. Dzisiejsi gimnazjaliści zaczęli korzystać z Internetu przeciętnie (mediana) mając 9 lat. Natomiast obecni licealiści rozpoczęli korzystanie z Internetu przeciętnie (mediana) mając 10 lat. Zróżnicowanie pod względem płci nie występuje (patrz **Tabela 3**).

Tab.3. Średnie wartości przybliżonego wieku rozpoczęcia korzystania z Internetu dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć.

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
Średnia	ok. 9 lat i 8 miesięcy	ok. 8 lat i 10 miesięcy	ok. 10 lat i 4 miesięcy	ok. 9 lat i 6 miesięcy	ok. 9 lat i 10 miesięcy
Mediana	ok. 10 lat	ok. 9 lat	ok. 10 lat	ok. 10 lat	ok. 10 lat

Zdecydowanie najpopularniejszymi urządzeniami do komunikacji z Internetem są wśród młodzieży (zarówno gimnazjalnej, jak i ponadgimnazjalnej): smartfon (54,3%), laptop (53,5%) oraz komputer stacjonarny (51,8%). Pod względem płci widoczna jest jedynie różnica w przypadku komputera stacjonarnego. Chłopcy zdecydowanie częściej niż dziewczęta korzystają z komputera stacjonarnego, co prawdopodobnie spowodowane jest nieznacznie odmiennymi strategiami korzystania: chłopcy znacznie częściej wykorzystują komputer stacjonarny jako platformę gier komputerowych (patrz **Tabela 4**). Wysoka pozycja w „rankingu” urządzeń mobilnych (smartfon) wskazuje na zmianę funkcji użytkowych i znaczenia Internetu wśród młodzieży. Internet stał się trwałym elementem osobistej przestrzeni czy interakcji społecznych, a dostęp do „wirtualnej sieci” pozycjonuje nastolatka w hierarchii rówieśników oraz może również wpływać na jego samoocenę.

Tab.4. Rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie „Z jakich urządzeń korzystasz podczas przeglądania Internetu?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%)¹.

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
komputer stacjonarny	51,8%	54,8%	49,2%	60,3%	40,4%
laptop	52,5%	51,8%	53,2%	46,1%	61,2%
konsola do gier	8,4%	12,5%	4,7%	13,2%	2,4%
tablet	19,5%	22,4%	16,9%	20,0%	19,2%
smartfon	54,3%	54,0%	54,5%	54,8%	54,4%
inne	3,0%	3,7%	2,3%	5,2%	0,4%
Ogółem	189,5%	199,3%	180,7%	199,7%	178,0%

* * *

¹ Pytanie z wielokrotną możliwością odpowiedzi, respondent mógł zaznaczyć dowolną liczbę alternatyw, dlatego procenty w kolumnach nie sumują się do 100.

Najważniejsze ustalenia:

- Korzystanie z Internetu przez młode pokolenie stało się normą społeczną.
- Prawie wszyscy korzystają z sieci codziennie, w tym połowa z nich jest stale „online”.
- Urządzenia mobilne i komunikacja wirtualna jest trwałym elementem osobistej przestrzeni i interakcji społecznych.
- Czas poświęcany na korzystanie z Internetu zwiększa się wraz z wiekiem.
- Pierwszy kontakt z Internetem następuje średnio pod koniec 10. roku życia.
- Im młodsza grupa wiekowa badanych, tym kontakt ten następuje wcześniej.

Cele użytkowania

Internet, według deklaracji badanych, jest traktowany przede wszystkim jako źródło wiedzy potrzebnej do szkoły, na zajęcia pozalekcyjne albo do uprawiania hobby (68,6%), miejscem rozrywki (67,1%), sposobem na kontakt z innymi (62,1%). Nieco rzadziej badani określali Internet jako miejsce zdobywania informacji bieżących (52,5%), a najrzadziej jako sposób na robienie zakupów i załatwianie innych codziennych spraw (patrz **Tabela 5**).

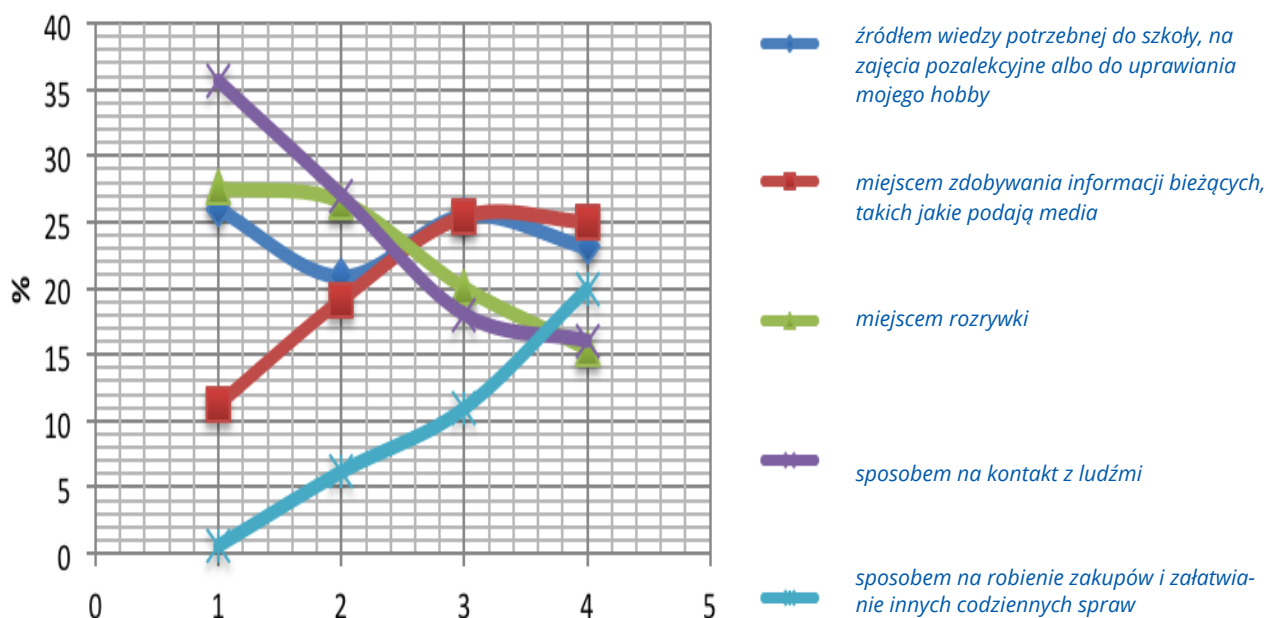
Tab.5. Rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie „Czym dla Ciebie jest Internet?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%).²

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
źródłem wiedzy potrzebnej do szkoły, na zajęcia pozalekcyjne albo do uprawiania mojego hobby	68,6%	70,1%	67,3%	66,0%	72,8%
miejscem zdobywania informacji bieżących, takich jakie podają media	52,5%	50,8%	54,1%	53,2%	52,6%
miejscem rozrywki	67,1%	69,0%	65,5%	67,7%	68,8%
sposobem na kontakt z ludźmi	62,1%	60,4%	63,6%	58,3%	67,6%
sposobem na robienie zakupów i załatwianiem innych codziennych spraw	33,6%	33,0%	34,1%	31,1%	37,6%
inne	5,0%	3,0%	6,8%	6,0%	4,0%
Ogółem	289,0%	286,3%	291,4%	282,1%	303,5%

²Pytanie z wielokrotną możliwością odpowiedzi, respondent mógł zaznaczyć dowolną liczbę alternatyw, dlatego procenty w kolumnach nie sumują się do 100.

Dokładniejszych informacji udziela rozkład rang przypisywanych każdej z odpowiedzi. Spośród wszystkich kategorii najwyższe rangi (1,2) wśród nastolatków otrzymały: „sposobem na kontakt z ludźmi” oraz „miejsce rozrywki”. W tych odpowiedziach rangi niższe (3,4) występowały również stosunkowo rzadko. Kategoria „źródłem wiedzy potrzebnej do szkoły, na zajęcia pozalekcyjne albo do uprawiania mojego hobby”, która ma najwyższą liczbę wskazań wśród respondentów jest jednak stosunkowo niżej wartościowana, jednocześnie liczba nadawanych przez młode pokolenie rang niskich (3,4) dla tej odpowiedzi jest stosunkowo wysoka (patrz **Wykres 1**).

Wyk.1. Rozkład procentowy rang przypisanych sposobom wykorzystania Internetu.

Interakcje społeczne i rozrywka stanowią podstawową treść „świata wirtualnego” nastolatków, stąd nie powinno dziwić, iż zdecydowana większość korzysta z serwisów społecznościowych kilka razy dziennie (62,2%), a co piąty (21,3%) raz dziennie. Pod tym względem nie zaobserwowano różnic w częstości użytkowania pomiędzy uczniami ze szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Jednakże różnice takie występują pomiędzy chłopcami i dziewczętami, które to częściej są użytkownikami serwisów społecznościowych. Nastolatki, które nie korzystają z tychże serwisów, stanowią bardzo mały margines populacji (3,8%) (patrz **Tabela 6**).

Tab.6. Rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie „Czy korzystasz z serwisów społecznościowych?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%).

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
kilka razy dziennie	62,2	62,0	62,6	59,1	66,2
raz dziennie	21,3	21,3	21,4	21,8	21,4
kilka razy w tygodniu	8,9	10,4	7,7	10,6	6,8
raz w tygodniu	1,4	2,3	,6	1,8	1,0
kilka razy w miesiącu	1,1	0,9	1,2	1,2	0,5
raz w miesiącu	0,5	0	0,9	0,7	0,3
rzadziej niż raz w miesiącu	0,7	0,5	0,9	0,7	0,6
nie korzystam w ogóle	3,8	2,7	4,8	4,2	3,2
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Jak widać, użytkowanie codzienne serwisów społecznościowych jest dominującym zachowaniem. Średnie statystyki pokazują nawyk czy wręcz uzależnienie części nastolatków od serwisów społecznościowych, średnia liczba odwiedzin dla osób korzystających codziennie wynosi 11,23 razy dziennie. Dodatkowo średnia ta zwiększa się wraz z wiekiem i dotyczy częściej chłopców niż dziewczęta (patrz **Tabela 7**).

Tab.7. Średnie wartości dziennego czasu korzystania z portali społecznościowych dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły oraz płeć.

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
średnia	11,23	10,42	11,92	12,26	10,26
mediana	5	5	6	6	5

Najczęściej wykorzystywane przez nastolatków serwisy społecznościowe to Facebook (96,9%) oraz YouTube (86,9%). Frekwencje te dotyczą w podobnym stopniu zarówno młodzieży gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej, bez względu na płeć, (patrz **Tabela 8**).

Tab.8. Rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie „Z jakich serwisów korzystasz?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%)³.

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
Facebook	96,9%	96,3%	97,4%	95,1%	98,7%
Nasza Klasa (NK pl)	14,7%	15,8%	13,7%	14,2%	15,1%
Twitter	15,2%	20,7%	10,4%	15,7%	14,9%
Fotka pl	6,7%	7,7%	5,8%	5,6%	7,7%
YouTube	86,9%	88,3%	85,7%	87,8%	86,1%
Instagram	25,1%	24,2%	25,9%	19,6%	30,8%
Ask Fm	28,0%	37,2%	20,1%	23,4%	32,1%
Snapchat	20,5%	20,2%	20,7%	20,1%	21,4%
Linkedin	0,8%	0,9%	0,6%	1,2%	0,3%
ICCQ ⁴	0,9%	1,3%	0,6%	1,4%	0,5%
inne	18,8%	19,6%	18,1%	18,5%	19,1%
Ogółem	314,2%	332,3%	298,9%	302,6%	326,6%

³Pytanie z wielokrotną możliwością odpowiedzi, respondent mógł zaznaczyć dowolną liczbę alternatyw, dlatego procenty w kolumnach nie sumują się do 100.

⁴Uwaga: w kafeterii do badania wprowadzono nieistniejący serwis społecznościowy ICCQ, aby sprawdzić czy respondenci wczytują się w pytania i tym samym sprawdzić wiarygodność udzielanych odpowiedzi

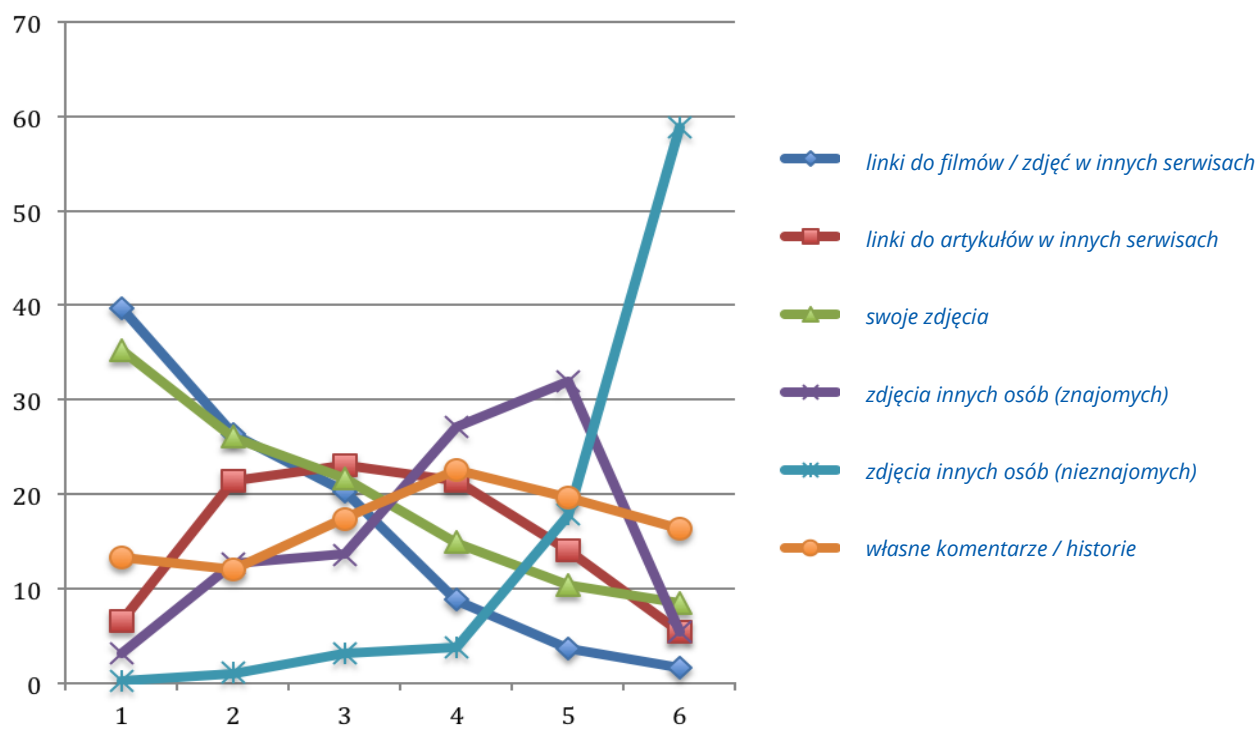
Nastolatki deklarują, że na stronach portali społecznościowych najczęściej publikują linki do filmów/zdjęć w innych serwisach (54,1%), swoje zdjęcia (47,5%), własne komentarze/historie (24,0%) oraz linki do artykułów w innych serwisach (19,8%). Rozkład rang przypisywanych poszczególnym rodzajom treści umieszczanych na profilu społecznościowym pokazują wyraźnie, iż „linki do filmów/zdjęć” oraz „swoje zdjęcia” stanowią najistotniejsze dla nastolatków środki własnej ekspresji w wirtualnej rzeczywistości, (patrz **Wykres 2**). Częstość edycji w sieci swoich zdjęć (oraz linków do filmów i zdjęć z innych portali) wzrasta wyraźnie w szkole ponadgimnazjalnej, natomiast maleje liczba komentarzy. Warto zwrócić uwagę, że aktywność na portalach społecznościowych nieco odmiennie wygląda wśród chłopców niż wśród dziewcząt. Dziewczęta zdecydowanie częściej niż chłopcy umieszczają w Internecie swoje zdjęcia i zdjęcia osób znajomych, (patrz **Tabela 9**).

Tab.9. Rozkład procentowy poprawnych odpowiedzi na pytanie „Co najczęściej publikujesz na swoim profilu w serwisach społecznościowych” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%)⁵.

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
linki do filmów/zdjęć w innych serwisach	54,1%	51,3%	56,3%	55,0%	53,8%
linki do artykułów w innych serwisach	19,8%	17,7%	21,5%	21,0%	18,4%
swoje zdjęcia	47,5%	42,5%	51,6%	32,8%	65,5%
zdjęcia innych osób (znajomych)	14,5%	14,6%	14,3%	11,1%	18,8%
zdjęcia innych osób (nieznajomych)	2,6%	3,1%	2,2%	1,8%	3,6%
własne komentarze/historie	24,0%	27,4%	21,1%	24,0%	23,3%
inne	16,2%	19,9%	13,3%	21,4%	9,9%
Ogółem	178,6%	176,5%	180,3%	167,2%	193,3%

⁵ *Ibidem.*

Wyk.2. Rozkład procentowy rang przypisanych rodzajom treści umieszczanych na profilu społecznościowym (1-ranga najwyższa, 6-ranga najniższa).

„Świat wirtualny” dla nastolatków składa się z dwóch obszarów interakcji społecznych: osoby znane osobiście oraz osoby znane tylko za pośrednictwem sieci internetowej. Pierwszy obszar to sfera interakcji wirtualnych budowanych o problemy związane głównie z edukacją (35,9%) oraz w mniejszym stopniu o problemy osobiste (28,0%) i techniczne (25,7%). Drugi obszar wirtualnych interakcji to zdecydowanie domena spraw technicznych (58,2%) i edukacyjnych (24,8%).

Również „świat realny” zbudowany jest z dwóch rodzajów interakcji: rówieśnicy, przyjaciele i koledzy oraz osoby dorosłe, z którymi badani przez nas młodzi ludzie przebywają w relacjach bezpośrednich (rodzice, nauczyciele itd.). Pierwszy z wymienionych obszarów to sfera interakcji opartych na problemach życia osobistego (62,7%) i szkolnego (33,6), natomiast drugi to płaszczyzna interakcji związanych z edukacją (41,0%) i w mniejszym stopniu z życiem osobistym (26,1%) oraz obsługą komputera, telefonu itd. (26,0%), **(patrz Tabela 10)**.

Tab.10. Rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie „Gdzie najczęściej szukasz odpowiedzi na pytania lub problemy, z którymi sam nie możesz sobie poradzić” dla wszystkich respondentów.

	W sprawach osobistych	W sprawach technicznych np. problem z telefonem, komputerem, itp.	W sprawach związanych ze szkołą, nauką, itp.
u znajomych z Internetu (ludzi, których znam osobiście)	28,0%	25,7%	35,9%
w Internecie od ludzi, których nie znam (np. na forach internetowych, portalach, itp)	7,6%	58,2%	24,8%
u znajomych z życia realnego (przyjaciół, kolegów, itp.)	62,7%	21,8%	33,6%
u dorosłych, których znam (rodzice, nauczyciel, specjaliście w danym temacie, itp.)	28,5%	26,0%	41,0%
u nikogo, sam sobie radzę	26,1%	14,8%	16,5%
inne	4,1%	4,2%	5,1%

Uzyskane wyniki wskazują, że sfery interakcji bezpośrednich są nadal bardzo ważne w życiu nastolatków i nie nastąpił, jak dotąd, wyraźny transfer interakcji z życia realnego do wirtualnego. Nowe technologie w przypadku badanych nastolatków wspomagają lub współegzystują z bezpośrednimi interakcjami społecznymi. Brak jest również jednoznacznych przesłanek, aby wnioskować o migracji życia osobistego do anonimowej przestrzeni wirtualnej. Życie osobiste, jak pokazały badania, to wciąż domena interakcji z osobami z życia realnego, głównie z rówieśnikami. Badania potwierdziły - przy okazji - obserwowaną już tendencję malejącego znaczenia osób dorosłych (w tym rodziców) w przestrzeni społecznej młodego pokolenia.

* * *

Najważniejsze ustalenia:

- Internet dla nastolatków to głównie sfera komunikacji i rozrywki
- Większość z nich charakteryzuje się nawykiem bardzo intensywnego korzystania z Internetu
- Nawyk permanentnego pozostawania „online” wzrasta wraz z wiekiem, nieznacznie częściej dotyka to zjawisko chłopców niż dziewczęta
- Najbardziej popularnymi serwisami społecznościowymi są Facebook oraz YouTube
- Głównym rodzajem ekspresji na profilach społecznościowych jest umieszczanie „linków do filmów/zdjęć” oraz „swoich (osobistych) zdjęć”, trend ten wzrasta wraz wiekiem i częściej dotyczy dziewcząt niż chłopców
- Interakcje wirtualne z nieznanymi dotyczą głównie problemów nieosobistych (edukacja, sprawy techniczne)
- Życie osobiste nastolatków to wciąż domena życia realnego
- Interakcje z osobami dorosłymi (w tym z rodzicami) w przestrzeni społecznej młodego pokolenia dotyczą przede wszystkim obowiązków szkolnych
- Życie osobiste nastolatki lokują poza rodziną i „światem dorosłych”.

Kompetencje i szkoła

Samocena kompetencji cyfrowych wśród nastolatków jest stosunkowo bardzo dobra, co czwarty ocenia swoje umiejętności na bardzo wysokim poziomie (23,5%), a co drugi na raczej wysokim poziomie (51,1%). Tylko co czwarty badany określił ich poziom jako „średni lub niski” (23,4%) (patrz **Tabela 11**). Poziom edukacji (gimnazjum/liceum) nastolatków nie różnicuje istotnie omawianej samooceny, jednakże w przypadku płci takie zróżnicowanie jest zauważalne, dziewczęta charakteryzują się stosunkowo gorszą samooceną swoich kompetencji internetowych.

Tab.11. Rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie „Jak oceniasz swoją wiedzę na temat korzystania z Internetu?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%).

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
Jest na bardzo wysokim poziomie	23,5	26,5	21,0	31,2	15,7
Jest na raczej wysokim poziomie	51,1	50,1	52,0	45,7	57,3
Jest na średnim lub niskim poziomie	25,4	23,4	27,0	23,1	26,9
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Jako źródło swoich kompetencji badani zdecydowanie najczęściej wskazują samoedukację (75,2%) oraz starsze rodzeństwo (25,0%). Samoedukacja częściej dotyczy chłopców (79,6%) niż dziewczęta (71,6%), które to natomiast znacznie częściej wymieniały jako swojego internetowego „nauczyciela” starsze rodzeństwo (31,3%). Znaczącym jest fakt, iż tylko co siódmy ankietowany jako źródło wiedzy o Internecie wymienił lekcje w szkole (14,4%), a w przypadku szkół gimnazjalnych ten odsetek jest jeszcze niższy (11,1%), (patrz **Tabela 12**).

Tab.12. Rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie „Kto Cię nauczył korzystać z Internetu?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%)⁶

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
sam(a) się nauczył(em)	75,2%	73,5%	76,6%	79,0%	71,6%
rodzice	14,0%	17,5%	11,0%	11,9%	16,2%
starsze rodzeństwo	25,0%	24,7%	25,3%	19,3%	31,3%
dziadkowie	0,6%	0,7%	0,6%	0,8%	0,3%
koledzy (koleżanki)	16,1%	13,1%	18,6%	15,6%	17,0%
w szkole na lekcjach	14,4%	11,1%	17,1%	10,7%	17,7%
ktoś inny	2,6%	3,4%	1,9%	3,2%	1,9%
Ogółem	147,9%	144,0%	151,2%	140,6%	156,2%

Powyższy rozkład odpowiedzi ma potwierdzenie w odpowiedziach na pytanie o źródła, z których badani czerpią informacje na temat Internetu. Zdecydowana większość pozyskuje wiedzę bezpośrednio z Internetu (62,7%), a co trzeci respondent wskazał także swoich kolegów lub koleżanki (32,6%). Tylko co czternasty ankietowany wymienił jako źródło informacji o Internecie osobę dorosłą (7,5%), (patrz **Tabela 13**). Wnioskować można zatem, że sfera rzeczywistości wirtualnej oraz kompetencji cyfrowych nabywanych przez młode pokolenie lokują się zupełnie poza wiedzą i kontrolą społeczną osób dorosłych. Zjawisko to może być wypadkową hipotetycznych predyktorów: zarówno stosunkowo słabych kompetencji w tym zakresie, jak i brak imperatywu takiej kontroli oraz odpowiednich (nie generujących wysokich kosztów czasu i pracy) narzędzi kontroli dostępnych do osób dorosłych.

⁶ Pytanie z wielokrotną możliwością odpowiedzi, respondent mógł zaznaczyć dowolną liczbę alternatyw, dlatego procenty w kolumnach nie sumują się do 100.

Tab.13. Rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie „Skąd czerpiesz wiedzę na temat korzystania z Internetu?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%) ⁷.

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
z czasopism (książek)	5,2%	5,9%	4,5%	6,7%	3,8%
z Internetu np. forów	62,7%	61,5%	63,8%	64,6%	61,0%
od kolegów (koleżanek)	32,6%	30,4%	34,5%	30,3%	35,2%
od dorosłych	7,5%	13,1%	2,6%	7,1%	7,9%
z innych źródeł	8,4%	8,9%	7,9%	11,0%	5,5%
Ogółem	116,3%	119,8%	113,3%	119,8%	113,3%

Pomimo, że gros wiedzy o Internecie młode pokolenie zdobywa indywidualnie, to większość z nich ocenia zajęcia informatyczne w ramach zajęć szkolnych jako przydatne (59,0%). Typ szkoły tej opinii istotnie nie różnicuje, jednakże w przypadku płci, dziewczęta znacznie częściej (62,7%) deklarują taką przydatność niż chłopcy (55,1%), (patrz **Tabela 14**). Pamiętać jednak należy, że zakres pozyskanej wiedzy cyfrowej w szkole, stanowi według badanych jedynie niewielką część informacji o technologiach informacyjnych i Internecie, jaki zdobyli w swojej edukacji w tym zakresie.

Tab.14. Rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie „Czy wiedza i umiejętności zdobyte podczas zajęć w szkole podstawowej w zakresie informatyki, nowych technologii informacyjnych i Internetu były przydatne w życiu codziennym?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%).

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
przydatne	59,0	61,0	57,5	55,1	62,7
nieprzydatne	41,0	39,0	42,5	44,9	37,3
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

⁷ Ibidem

Zakres informacji, jaki zdobyli na zajęciach informatycznych – według ankietowanych – związany był najczęściej z zagrożeniami internetowymi (85,4%), wykorzystaniem Internetu do nauki lub pracy (79,2%), netykietą (67,9%), ochroną prywatności w sieci (67,4%), ochroną komputera (59,9%), prawami autorskimi (57,6%), bezpieczeństwem w serwisach społecznościowych (56,5%). Zdecydowanie mało w treści nauczania poświęcono na wykorzystanie Internetu w zachowaniach konsumenckich (zakupy, rezerwacje), gdyż tylko co trzeci badanych wskazał tę kategorię (29,7%), (patrz **Tabela 15**). Ta ostatnia statystyka może być przesłanką dla pedagogów w konstruowaniu programu nauczania dla uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, ponieważ nastolatki w coraz młodszym wieku zaczynają pełnić rolę konsumenta.

Tab.15. Rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie „Czy na lekcjach informatyki w szkole oraz podczas innych zajęć dotyczących nowych technologii i Internetu uczyłeś się o tym?” dla wszystkich respondentów (%) ⁸.

Odpowiedzi	N	Procent
jak chronić swój komputer	695	59,9%
jakie zasady (netykieta) obowiązują podczas komunikowania się poprzez Internet	788	67,9%
jak chronić swoją prywatność w sieci	783	67,4%
jak bezpiecznie korzystać z serwisów społecznościowych	656	56,5%
jak działają prawa autorskie w sieci	669	57,6%
jak wykorzystać Internet w codziennym życiu np. kupowanie biletów, rezerwacja miejsc, zakupy	345	29,7%
jak można wykorzystać Internet do nauki (pracy)	919	79,2%
jakie zagrożenia mogą się wiązać z korzystaniem z Internetu	992	85,4%
Ogółem	5847	503,6%

⁸ *Ibidem*

Deficyt znaczenia „świata dorosłych” (zwłaszcza nauczycieli) dla ścieżki edukacji internetowej czy cyfrowej młodego pokolenia może wynikać ze stosunkowo umiarkowanie popularnego używania technologii cyfrowych podczas zajęć szkolnych przez kadre nauczycielską. Chociaż większość respondentów (57,3%) odpowiedziała, że technologie te są często lub bardzo często wykorzystywane podczas zajęć lekcyjnych przez nauczycieli, to jednak aż 42,7% odpowiedziało, że ich nauczyciel korzysta z nich rzadko lub wcale (patrz **Tabela 16**). Niemniej jednak w szkołach ponadgimnazjalnych odsetek deklaracji pozytywnych jest znacząco wyższy (62,0%). Odsetki te pokazują, że wykorzystanie technologii cyfrowych i internetowych w polskich szkołach nieznacznie odbiega od możliwości tych szkół (wg badania „Nowe media w polskiej szkole” polskie placówki edukacyjne są dobrze wyposażone w podstawowe urządzenia, a 90,3% nauczycieli może korzystać z tego sprzętu w czasie lekcji).

Tab.16. Rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie „Jak często większość Twoich nauczycieli korzysta z komputerów, urządzeń cyfrowych i Internetu podczas zajęć lekcyjnych?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%).

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
bardzo często i często	57,3	51,5	62,0	58,2	56,6
rzadko lub w ogóle	42,7	48,5	38,0	41,8	43,4
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Stosunkowo dobrze badani uczniowie oceniają biegłość swoich nauczycieli w posługiwaniu się sprzętem komputerowym i nowymi mediami. Dominuje ocena pozytywna lub bardzo pozytywna (75,7%), tylko co czwarty określił umiejętności nauczycieli negatywnie (24,3%). Zdecydowanie lepiej ta ocena wypadła wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych (79,1%) niż wśród szkół gimnazjalnych (71,4%). Fakt ten wraz z informacją, że w szkołach ponadgimnazjalnych częściej wykorzystywane są nowe media podczas zajęć lekcyjnych, wskazuje, iż szkoły ponadgimnazjalne lepiej i częściej adaptują nowe technologie do procesu edukacyjnego. Interesującym jest również zróżnicowanie oceny kompetencji nauczycieli płcią ankietowanych: dziewczęta znacznie częściej (82,1%) niż chłopcy (68,6%) deklarowali ocenę pozytywną, (patrz **Tabela 17**). Chłopcy gorzej oceniają nauczycieli, gdyż w porównaniu do dziewcząt, lepiej posługują się nowymi technologiami i przez to mają bardziej krytyczną opinię. Korelacja ta może wskazywać na istotny wpływ kompetencji cyfrowych samych uczniów na ocenę nauczycieli. Kadra nauczycielska zatem musi systematycznie podnosić swoje kompetencje cyfrowe, aby nie utracić swojego autorytetu nauczycielskiego.

Tab.17. Rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie „Jak sprawnie większość Twoich nauczycieli korzysta z komputera podczas lekcji?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%).

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
sprawnie i bardzo sprawnie	75,7	71,4	79,1	68,6	82,1
niesprawnie i zdecydowanie niesprawnie	24,3	28,6	20,9	31,4	17,9
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* * *

Najważniejsze ustalenia:

- Samoocena kompetencji cyfrowych wśród nastolatków jest bardzo wysoka.
- Umiejętności cyfrowe nastolatki zdobywają najczęściej samodzielnie wprost z Internetu lub od kolegów / koleżanek.
- Ponad połowa z nich ocenia pozytywnie zajęcia lekcyjne z informatyki.
- W trakcie tych zajęć najczęściej dowiadują się o zagrożeniach internetowych, wykorzystaniu Internetu do nauki lub pracy, netykcie, ochronie prywatności w sieci, ochronie komputera, prawach autorskich i bezpieczeństwie w serwisach społecznościowych.
- Stosunkowo mało treści programowych w trakcie zajęć szkolnych zajmuje wykorzystanie Internetu w zachowaniach konsumenckich, co wymagałoby pewnej korekty programu nauczania, gdyż nastolatki w coraz młodszym wieku zaczynają pełnić rolę konsumenta.
- Większość deklaruje, że nowe technologie są stosowane często podczas zajęć lekcyjnych przez nauczycieli (nie wliczając informatyki), częściej takie deklaracje występują w szkołach ponadgimnazjalnych niż gimnazjalnych.
- Wyposażenie szkół w technologie cyfrowe i internetowe nie jest w pełni wykorzystywane przez nauczycieli w trakcie zajęć lekcyjnych.
- Ocena uczniów biegłości w posługiwaniu się nowymi technologiami przez ich nauczycieli jest zdecydowanie pozytywna.
- Ocena pozytywna kompetencji nauczycieli jest lepsza w szkołach ponadgimnazjalnych niż gimnazjalnych.
- Na ocenę kompetencji cyfrowych nauczycieli silnie wpływają kompetencje samych uczniów, dlatego kadra nauczycielska musi systematycznie podnosić swoje kompetencje, aby nie utracić swojego autorytetu nauczycielskiego.

Zagrożenia

Wiedza nastolatków na temat bezpieczeństwa w sieci jest względnie dobra, na większość pytań testujących ich wiedzę z tego zakresu, badani odpowiadali poprawnie, szczególnie dobrze wypadli w pytaniach dotyczących: danych osobowych, anonimowości czy wiarygodności informacji pochodzących ze „świata wirtualnego”. Jednakże wiedza nastolatków posiada pewne wyraźne braki: na część pytań testujących blisko połowa ankietowanych odpowiadała w sposób nieprawidłowy. Pytania te obejmowały wiedzę z zakresu ochrony informacji w serwisach pocztowych oraz praw autorskich na portalach społecznościowych (patrz **Tabela 18**). Zauważalny jest w badaniach istotnie gorszy wynik wśród uczniów szkół gimnazjalnych. Różnice w poziomie wiedzy względem uczniów szkół ponadgimnazjalnych dotyczyły większości aspektów testowanej wiedzy. Również odnotowano pewne zróżnicowanie pomiędzy dziewczętami i chłopcami. Ci ostatni częściej poprawnie odpowiadali na temat anonimowości informacji w serwisach pocztowych, lecz zdecydowanie częściej niż dziewczęta deklarowali wiarę w prawdziwość treści, jakie można zobaczyć na stronach internetowych.

Tab.18. Rozkład procentowy poprawnych odpowiedzi na pytanie „Poniżej znajdziesz kilka stwierdzeń dotyczących Internetu. Zaznacz, czy są one prawdziwe czy nie?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%)⁹.

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
serwisy społecznościowe takie np. jak Facebook czy NK.pl otrzymują prawa autorskie do materiałów zamieszczanych w nich	56,2%	49,8%	61,5%	54,4%	57,8%
serwisy pocztowe takie jak gmail.com „czytają” zawartość maili	47,8%	48,5%	47,2%	52,3%	43,4%
w Internecie praktycznie nie da się zachować anonimowości	90,6%	87,5%	93,3%	88,1%	92,9%
podawanie danych osobowych takich jak adres domowy, numer telefonu itp., jest niebezpieczne	92,4%	91,1%	93,4%	90,2%	94,7%
skasowanie zdjęć z profilu w serwisie społecznościowym nie spowoduje ich trwałego usunięcia z serwera	82,6%	79,7%	85,0%	82,8%	82,5%
informacje znalezione w Internecie nie wyłączając Wikipedii nie są w 100 procentach wiarygodne	80,0%	75,3%	83,9%	76,8%	83,3%
ogółem	449,7%	431,9%	464,4%	444,6%	454,5%

⁹ Pytanie z wielokrotną możliwością odpowiedzi, respondent mógł zaznaczyć dowolną liczbę alternatyw, dlatego procenty w kolumnach nie sumują się do 100.

Stan wiedzy na temat bezpieczeństwa w sieci nie do końca koresponduje z zachowaniami nastolatków. Co piąty ankietowany (21,1%) odpowiedział, że wszystkie treści jakie umieszcza na portalach społecznościowych profiluje jako dostępne dla każdego użytkownika sieci i co siódmy (14,6%), że udostępnia wszystkim lub wybranym w zależności od sytuacji. Dodatkowo, w badanej populacji, aż co dwudziesty (4,4%) twierdzi, że nie widzi żadnej potrzeby w ograniczaniu innym użytkownikom dostępności do jego danych osobowych. Po zliczeniu wszystkich badanych, których profile z różnych powodów i w różnym stopniu są dostępne dla innych użytkowników otrzymamy odsetek 41,0%, co pokazuje dość dużą „nonszalancję” młodego pokolenia w podejściu do ochrony własnych danych osobowych w sieci (patrz **Tabela 19**). Natomiast zróżnicowanie pod względem płci badanych, pokazuje relatywnie lepszą wiedzę chłopców na temat anonimowości treści w serwisach pocztowych, jednakowoż charakteryzują się oni jednocześnie większą wiarą w prawdziwość treści, jakie na znaleźć można w Internecie.

Tab.19. Rozkład procentowy poprawnych odpowiedzi na pytanie „Zaznacz opcje, które dotyczą Twojego najczęściej używanego profilu na serwisach społecznościowych, takich jak Facebook, NK.pl, itp.” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%).

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
są dostępne dla wszystkich	21,1	21,6	20,7	25,8	16,7
są widoczne tylko dla znajomych	54,1	51,6	56,3	48,1	59,9
zależnie od sytuacji zmieniam dostępność	14,6	14,7	14,4	13,8	15,3
nie ustawiam prywatności, nie potrafię	0,9	1,5	0,3	1,1	0,7
nie ustawiam prywatności, bo nie widzę takiej potrzeby	4,4	5,4	3,6	5,8	3,2
nie rozumiem pytania	3,9	4,3	3,6	4,1	3,5
inne	1,0	0,9	1,1	1,4	0,7
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Zdiagnozowana „nonszalancja” w ekspresji internetowej zostaje dodatkowo wzmocniona faktem, że nastolatki w udostępnianiu w Internecie informacji o sobie są bardzo ufne i szczerze - aż 57,9% badanych podaje swoje dane osobowe zgodnie z prawdą za każdym razem, a 39,8% czyni to selektywnie. Tylko dwie osoby na sto (2,3%) nigdy nie opublikowały prawdziwych danych osobowych (patrz **Tabela 20**). Co ciekawe, wspomniana „nonszalancja”, jak pokazują wyniki badania, częściej występuje u uczniów szkół ponadgimnazjalnych niż gimnazjalnych oraz częściej wśród dziewcząt niż wśród chłopców.

Tab.20. Rozkład procentowy poprawnych odpowiedzi na pytanie „Czy tworząc swój profil w serwisach społecznościowych podajesz prawdziwe dane osobowe (imię, nazwisko, wiek, itp.)?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%).

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
zawsze	57,9	49,0	65,4	53,6	62,2
czasami	39,8	47,7	33,2	43,6	36,1
nigdy	2,3	3,3	1,4	2,8	1,7
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kolejnym odnotowanym w badaniu rodzajem zachowania ryzykownego jest otwartość na interakcje bezpośrednie z osobami dorosłymi poznanymi w „świecie wirtualnym”. Co dziesiąty (10,6%) nastolatek przyznał się do takiej interakcji (patrz **Tabela 21**). Na wynik ten należy jednak spojrzeć w kontekście pytania projekcyjnego (projekcja własnych doświadczeń na inne osoby) „Czy komuś z Twoich znajomych, którzy mają nie więcej niż 15 lat, zdarzyło się spotkać z osobą dorosłą (pełnoletnią), którą poznała w Internecie?”, w którym procent odpowiedzi twierdzących wyniósł dwukrotnie więcej (20,5%), (patrz **Tabela 21a**). Można się było bowiem spodziewać, że z powodu drażliwego charakteru pytania, część respondentów nie odpowie na to pytanie (co zresztą widać po wysokim odsetku braków odpowiedzi – 15,3%). Dlatego wartość otrzymana w pierwszym pytaniu (10,6%) jest prawdopodobnie niedoszacowana, a realny odsetek nastolatków spotykających się bezpośrednio z osobą dorosłą, którą poznała w Internecie jest znacznie wyższy.

Dodatkowo należy wspomnieć, że co gorsza, prawie co trzecia (28,7%) z tych osób, które udała się na takie spotkanie, nie poinformowała o tym nikogo ze swojego otoczenia. Nastolatki, jeżeli już kogoś informują, to najczęściej jest to kolega lub koleżanka (49,2%). Tylko co trzecia osoba - z tych które oznajmiają otoczeniu o takim fakcie - poinformowała swoich rodziców (32,0%), (patrz **Tabela 22**). Skłonność do zatajania faktu o bezpośrednim spotkaniu osoby dorosłej poznanej w Internecie jest większa wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych niż gimnazjalnych oraz wśród chłopców niż dziewcząt. Odnotowane zachowanie ryzykowne jest tym bardziej zaskakujące, gdyż sami badani, w zdecydowanej większości (78,5%) deklarują świadomość, że takie spotkania mogą być niebezpieczne (patrz **Tabela 23**).

Tab.21. Rozkład procentowy poprawnych odpowiedzi na pytanie „Czy zdarzyło Ci się spotkać bezpośrednio z osobą dorosłą, którą poznałeś w Internecie?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%).

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
tak	10,6	13,2	8,5	12,0	9,4
nie	17,1	20,1	14,5	17,9	15,5
nie dotyczy	57,0	58,3	55,9	53,7	61,5
brak danych	15,3	8,4	21,1	16,4	13,6
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tab.21a. Rozkład procentowy poprawnych odpowiedzi na pytanie „Czy komuś z Twoich znajomych, którzy mają nie więcej niż 15 lat, zdarzyło się spotkać z osobą dorosłą (pełnoletnią), którą poznała w Internecie?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%).

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
tak	20,5	23,0	18,4	19,7	21,4
nie	23,4	24,6	22,4	19,2	28,2
nie wiem	51,0	48,5	53,1	55,7	46,8
brak danych	5,1	3,9	6,1	5,4	3,7
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tab.22. Rozkład procentowy poprawnych odpowiedzi na pytanie „Czy o planowanym spotkaniu poinformowałeś?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%) ¹⁰ – odsetki dotyczą tylko osób, które spotkały się bezpośrednio z osobą dorosłą poznaną w Internecie .

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
rodziców	32,0%	28,4%	36,4%	30,9%	34,6%
kolegów	49,2%	52,2%	45,5%	38,2%	63,5%
kogoś dorosłego	8,2%	11,9%	3,6%	8,8%	7,7%
nikogo	28,7%	23,9%	34,5%	38,2%	15,4%
ogółem	118,0%	116,4%	120,0%	116,2%	121,2%

Tab.23. Rozkład procentowy poprawnych odpowiedzi na pytanie „Czy sądzisz, że spotkanie z osobami dorosłymi poznanymi w Internecie mogą być niebezpieczne?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%).

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
tak	78,5	77,2	79,5	66,7	79,4
nie	21,5	22,8	20,5	33,3	20,6
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Internet jest często miejscem niebezpiecznym dla młodych użytkowników. Jak pokazują wyniki, nastoletni internauci są wyraźnie narażeni na zagrożenie tzw. sekstingiem. Co czwarty (25,6%) ankietowany przyznał, że otrzymał kiedykolwiek przez Internet (mailem, na czacie, itp.) intymne zdjęcia, (patrz **Tabela 24**). Zdecydowanie częściej do takiego wydarzenia przyznają się chłopcy (33,6%) niż dziewczęta (17,9%). Powyższe odsetki prawdopodobnie są niedoszacowane z powodu drażliwości pytania ankietowego. Do takiego wniosku skłania rozkład odpowiedzi na pytanie projekcyjne (projekcja własnych doświadczeń na inne osoby) „Czy znasz osoby, którym zdarzyło się wysłać swoje intymne zdjęcia osobom poznanym w Internecie?”. Odsetki odpowiedzi twierdzących w tym przypadku są wyraźnie wyższe (30,0%), a szczególnie wyższe wśród ankietowanych dziewcząt (25,4%), (patrz **Tabela 25**).

¹⁰ Ibidem.

Tab.24. Rozkład procentowy poprawnych odpowiedzi na pytanie „Czy otrzymałeś kiedykolwiek przez Internet (mailem, na czacie, itp.) intymne zdjęcia (np. bez ubrania)?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%).

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
tak	25,6	26,1	25,2	33,6	17,9
nie	74,4	73,9	74,8	66,4	82,1
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tab.25. Rozkład procentowy poprawnych odpowiedzi na pytanie „Czy znasz osoby, którym zdarzyło się wysłać swoje intymne zdjęcia osobom poznanym w Internecie?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%).

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
tak	30,0	31,2	29,1	35,1	25,4
nie	70,0	68,8	70,9	64,9	74,6
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Nastolatki mogą być nie tylko potencjalnymi ofiarami sekstingu, ale, niestety, również często są jego inicjatorami. Chociaż w pytaniu kwestionariuszowym o wysyłanie swoich intymnych zdjęć innym poznanym w Internecie lub osobom bliskim, procent odpowiedzi twierdzących jest bardzo niski (do osób poznanym w Internecie – 4,4%, a do osób bliskich 7,9%), (patrz **Tabela 26 i 27**), to już w pytaniu projekcyjnym (projekcja własnych doświadczeń na inne osoby) odsetek deklaracji twierdzących jest nieporównywalnie wysoki i to bez względu na typ szkoły (30,0%), (patrz **Tabela 28**). W pytaniu projekcyjnym znacznie częściej odpowiedzi potwierdzających udzielali chłopcy (35,1%) niż dziewczęta (25,4%), co pozwala postawić hipotezę, iż sprawcami tego typu zjawiska bywają częściej osoby płci męskiej.

Tab.26. Rozkład procentowy poprawnych odpowiedzi na pytanie „Czy zdarzyło się Ci wysłać swoje własne intymne zdjęcia osobom poznanym w Internecie?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%).

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
tak	4,4	5,6	3,3	6,4	2,4
nie	95,6	94,4	96,7	93,6	97,6
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tab.27. Rozkład procentowy poprawnych odpowiedzi na pytanie „Czy zdarzyło się Ci wysłać przez Internet swoje intymne zdjęcia Twojemu chłopakowi/dziewczynie?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%).

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
tak	7,9	7,9	7,8	9,6	6,2
nie	92,1	92,1	92,2	90,4	93,8
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tab.28. Rozkład procentowy poprawnych odpowiedzi na pytanie „Czy znasz osoby, którym zdarzyło się wysłać swoje intymne zdjęcia osobom poznanym w Internecie?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%).

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
tak	30,0	31,2	29,1	35,1	25,4
nie	70,0	68,8	70,9	64,9	74,6
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Osobnym rodzajem narzędzia komunikacji internetowej, który niesie za sobą zagrożenia dla młodej osoby jest internetowa komunikacja video. Spośród wszystkich badanych blisko 1/3 korzysta z tego medium (32,0%) do rozmów wideo z osobami nieznanymi, (patrz **Tabela 29**). Jednakże tylko co ósma osoba spośród wszystkich badanych (12,3%) otrzymywała od osoby nieznanego propozycje wystąpienia/pokazania się bez ubrania w trakcie takich video-rozmów, (patrz **Tabela 30**). Odsetek respondentów, którzy odpowiedzieli pozytywnie na taką propozycję wyniósł 1,9%, (patrz **Tabela 31**). Należy jednak pamiętać, że podobnie jak w przypadku poprzednich pytań (dotyczących spotkań z nieznanymi, intymnych fotografii) otrzymane odsetki mogą być niedoszacowane, jednak z powodu relatywnie mniejszej dostępności do tego rodzaju komunikacji (**wideo**) wartości te są hipotetycznie niższe niż jak w przypadku intymnych zdjęć.

Tab.29. Rozkład procentowy poprawnych odpowiedzi na pytanie „Czy zdarzało Ci się uczestniczyć w rozmowach wideo z osobami, których nie znałeś wcześniej?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%).

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
tak	32,0	32,3	31,8	36,3	28,2
nie	32,0	36,5	28,2	29,8	34,5
nie dotyczy	34,7	30,1	38,6	33,1	36,7
brak danych	1,3	1,1	1,5	,8	,6
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tab.30. Rozkład procentowy poprawnych odpowiedzi na pytanie „Czy zdarzało się, że otrzymywałeś/łaś od nieznajomych propozycje wystąpienia/pokazania się bez ubrania lub zdejmowania go w czasie rozmowy wideo?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%).

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
tak	12,3	12,7	12,0	7,9	16,7
nie	19,6	19,4	19,7	28,3	11,5
nie dotyczy	66,7	66,7	66,8	62,9	71,2
brak danych	1,4	1,2	1,5	1,0	0,6
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tab.31. Rozkład procentowy poprawnych odpowiedzi na pytanie „Czy zgodziłeś/as się na takie propozycje?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%).

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
tak	1,9	2,3	1,5	2,5	1,3
nie	10,5	10,5	10,5	5,4	15,5
nie dotyczy	86,3	86,1	86,5	91,1	82,7
brak danych	1,3	1,1	1,5	1,0	0,5
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* * *

Najważniejsze ustalenia:

- Wiedza teoretyczna nastolatków na temat bezpieczeństwa w sieci jest stosunkowo dobra, jednak widoczne są istotne braki.
- Największe braki teoretyczne dotyczą wiedzy o zasadach poufności serwisów pocztowych oraz o prawach autorskich treści publikowanych w serwisach społecznościowych.
- Zaufanie do treści, jakie można znaleźć w Internecie jest bardziej typowe dla chłopców niż dziewcząt.
- Stan wiedzy teoretycznej nie koresponduje z zachowaniami, które u wielu nastolatków można nazwać zachowaniami ryzykownymi.
- Badani w sposób dość nonszalancki podchodzą do kwestii dostępności swoich danych osobowych w przestrzeni wirtualnej.
- Charakteryzują się relatywnie dużą szczerością i otwartością w opisywaniu swoich profili (szczególnie dziewczęta i uczniowie szkół ponadgimnazjalnych).
- Odnotowano istotny odsetek nastolatków, którzy spotykają się z osobami dorosłymi poznanymi w sieci.
- Niestety, prawie co trzeci z nich nie informuje o tym wydarzeniu nikogo ze swojego otoczenia.
- Jednocześnie przytłaczająca większość badanych doskonale zdaje sobie sprawę, iż takie spotkania mogą być dla nich niebezpieczne.
- Co czwarty nastolatek potwierdził w kwestionariuszu, że otrzymywał via Internet intymne fotografie.
- Do wysyłania intymnych zdjęć przyznał się bardzo niewielki odsetek badanych, jednak na podstawie technik projekcyjnych zastosowanych w kwestionariuszu, wnioskować można, że procent takich osób jest znacznie wyższy, statystycznie istotny, a społecznie wyraźnie dostrzegalny.
- Blisko co trzeci ankietowany zadeklarował, że prowadził wideo-rozmowy z osobami, których wcześniej nie znał, a co ósmy, że w trakcie takich rozmów dostał propozycje wystąpienia/pokazania się bez ubrania (prawdopodobnie odsetek ten jest niedoszacowany, co pokazują techniki projekcyjne użyte narzędziu badawczym).

Rodzice a Internet

Ocena kompetencji informatycznych swoich rodziców wśród badanych nastolatków wypadła względnie bardzo dobrze, najczęściej dla obojga rodziców nastolatki wskazywali kategorie „Dobry - korzysta dosyć często, ale czasem prosi mnie o pomoc” – 67,2% oraz „Bardzo dobry - korzysta często i bez problemów” – 51,5% (Rozkład odpowiedzi powstał poprzez zliczenie odpowiedzi z pytania o kompetencje ojca i kompetencje matki, dlatego procenty nie sumują się do 100), (patrz **Tabela 32**).

Nie jest zaskoczeniem, że oceny dobre częściej występują u nastolatków ze szkół gimnazjalnych niż u młodzieży ponadgimnazjalnej. U tych ostatnich również częściej występują deklaracje nie korzystania z Internetu przez któregokolwiek z rodziców (opiekunów). Powyższe różnice procentowe pomiędzy respondentami ze szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych pokazują, iż kompetencje cyfrowe rodziców są uzależnione od ich wieku - im wyższy wiek rodzica, tym kompetencje gorsze i częstość użytkowania rzadsza. Prognozować należy, że każde następne pokolenie rodziców będzie dysponowało coraz lepszą sprawnością w korzystaniu z komputera i Internetu.

Nie jest także niespodzianką, że badani lepiej oceniają kompetencje swoich ojców niż swoich matek, (patrz **Tabela 32a**). Wynika to ze statystycznie istotnego zróżnicowania zainteresowań, częstości używania Internetu pomiędzy mężczyznami a kobietami. Niemniej jednak warto zwrócić uwagę, że różnice w ocenie tych kompetencji nie są dramatycznie wielkie, co pozwala wnioskować, że technologie cyfrowe stają się atrybutem wspólnym, nie różnicowanym płcią jednostki.

Tab.32. Rozkład procentowy poprawnych odpowiedzi na pytanie „Jak określisz stopień sprawności korzystania z komputera i Internetu przez Twoich rodziców?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%) ¹¹. Rozkład odpowiedzi powstał poprzez zliczenie odpowiedzi z pytania o kompetencje ojca i kompetencje matki, dlatego procenty w kolumnie nie sumują się do 100.

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
bardzo dobry - korzysta często i bez problemów	51,5%	60,3%	44,2%	55,0%	48,4%
dobry - korzysta dosyć często, ale czasem prosi mnie o pomoc	67,2%	67,4%	67,1%	63,6%	71,0%
słaby - korzysta czasami i często prosi mnie o pomoc	34,3%	30,4%	37,4%	34,0%	34,5%
bardzo słaby - korzysta rzadko i zawsze muszę mu pomagać	15,2%	13,8%	16,4%	16,6%	13,9%
nie korzysta z Internetu	24,6%	19,5%	28,9%	23,4%	25,4%
Ogółem	192,8%	191,4%	194,0%	192,6%	193,3%

Tab.32a. Rozkład procentowy poprawnych odpowiedzi na pytanie „Jak określisz stopień sprawności korzystania z komputera i Internetu przez Twoich rodziców?” dla wszystkich respondentów(%).

	Matka		Ojciec	
	N	Procent	N	Procent
bardzo dobry - korzysta często i bez problemów	273	23,0	352	30,5
dobry - korzysta dosyć często, ale czasem prosi mnie o pomoc	451	38,0	365	31,7
słaby - korzysta czasami i często prosi mnie o pomoc	239	20,1	177	15,4
bardzo słaby - korzysta rzadko i zawsze muszę mu pomagać	90	7,6	95	8,2
nie korzysta z Internetu	135	11,4	164	14,2
Ogółem	1188	100,0%	1153	100,0%

¹¹ Rozkład odpowiedzi powstał poprzez zliczenie odpowiedzi z pytania o kompetencje ojca i kompetencje matki, dlatego procenty w kolumnie nie sumują się do 100.

Pomimo dobrych kompetencji cyfrowych rodziców (subiektywnie ocenionych przez badanych), jakość kontroli rodzicielskiej nad aktywnością w Internecie ich pociech jest zdecydowanie negatywna. Ponad połowa badanych nastolatków (55,6%) zadeklarowała, iż ich rodzice nie interesują tym, co robią w Internecie, 39,3% stwierdziło, że rodzice starają się kontrolować, ale nie jest to kontrola pełna lub skuteczna. Tylko co dwudziesty respondent (5,1%) odpowiedział, że rodzice mają pełną kontrolę nad ich aktywnością w sieci lub w komputerze, (patrz **Tabela 33**). Brak kontroli rodzicielskiej lub jej słaba jakość koreluje z typem szkoły. Rodzice uczniów ze szkół ponadgimnazjalnych rzadziej kontrolują aktywność wirtualną swoich dzieci oraz częściej stosują kontrolę nieefektywną. Wyjaśnienie tego zjawiska poszukiwać należy w niższych kompetencjach informatycznych tych rodziców, co z kolei rzutuje na umiejętność stosowania nadzoru, ale także (a może przede wszystkim) świadomość potrzeby takiej kontroli.

Tab.33. Rozkład procentowy poprawnych odpowiedzi na pytanie „Jak sądzisz, czy rodzice interesują się tym, jak korzystasz z Internetu i komputera?” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%).

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
tak, sprawdzają wszystko, co robię w Internecie	5,1	8,1	2,7	4,4	5,4
tak, sprawdzają, ale nie wiedzą o wszystkim, co robię w Internecie	14,8	20,1	10,3	15,3	14,4
tak, starają się sprawdzać, ale tak naprawdę mogą robić, co chcą	24,5	28,8	20,9	22,1	26,6
nie, nie interesują się tym	55,6	43,0	66,1	58,2	53,6
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Dominującym sposobem kontroli rodzicielskiej okazuje się być kontrola pośrednia, tzn. rozmowa z dzieckiem (62,3%) lub wgląd do profili na serwisach społecznościowych (17,0%). Stosunkowo nieliczni rodzice stosują kontrolę techniczną bezpośrednią: urządzeń transferujących sygnał (13,2%), filtr rodzicielski (2,3%), różne sposoby bez wiedzy i zgody dziecka (10,6%), (patrz **Tabela 34**). Zauważalny jest wyższy odsetek kontroli bezpośredniej technicznej wśród rodziców dzieci ze szkół gimnazjalnych, co prawdopodobnie wynika z ich lepszych kompetencji cyfrowych i świadomości zagrożeń. Również płeć różnicuje rodzaj kontroli: rodzice dziewcząt preferują kontrolę pośrednią (rozmowa, wgląd do profili).

Nie ulega wątpliwości, że skuteczność tak realizowanej kontroli rodzicielskiej jest nie zawsze skuteczna. Potwierdzają to deklaracje samych nastolatków, których opinie są w tym względzie wydają się jednoznaczne. Młode pokolenie prowadzi aktywność w „świecie wirtualnym” bez jakiegokolwiek lub pod nieskuteczną kontrolą rodzica lub opiekuna. Dlatego zagrożenia cyfrowe przestają być zagrożeniami, a stają się coraz częściej realnymi tragediami czy życiowymi problemami młodego pokolenia.

Tab.34. Rozkład procentowy poprawnych odpowiedzi na pytanie „W jaki sposób Twoi rodzice interesują się tym, jak korzystasz z Internetu i komputera??” dla wszystkich respondentów oraz z podziałem ze względu na typ szkoły i płeć (%)¹².

	Wszyscy	Gimnazjalne	Ponadgimnazjalne	Chłopcy	Dziewczęta
rozmawiamy o tym	62,3%	58,5%	67,6%	56,1%	67,8%
monitorują, za moją zgodą, urządzenia, którymi łączę się z Internetem	13,2%	16,1%	9,1%	15,9%	11,0%
zainstalowali filtr rodzicielski	2,3%	2,6%	1,8%	4,2%	0,7%
są moimi znajomymi na Facebooku (lub innych serwisach społecznościowych)	17,0%	16,1%	18,3%	11,3%	21,2%
sprawdzają i kontrolują bez mojej wiedzy i zgody w różny sposób	10,6%	10,9%	10,0%	13,8%	8,1%
inne	9,4%	11,6%	6,4%	13,0%	6,4%
Ogółem	114,7%	115,8%	113,2%	114,2%	115,2%

¹² Ibidem

Najważniejsze ustalenia:

- Ocena kompetencji cyfrowych rodziców jest stosunkowo dobra
- Lepiej oceniają swoich rodziców uczniowie gimnazjum, co wskazuje, że kompetencje rodziców są uzależnione od ich wieku - im wyższy wiek rodzica tym kompetencje gorsze i częstość użytkowania rzadsza.
- Prognozować można, że każde następne pokolenie rodziców będzie dysponowało coraz lepszą sprawnością informatyczną.
- Lepiej oceniani są ojcowie niż matki, ale różnice ocen nie są duże, kompetencje cyfrowe powoli przestają być różnicowane płcią.
- Opinie nastolatków o kontroli rodzicielskiej ich aktywności cyfrowej lub jej skuteczności, wskazują na bardzo istotny deficyt takiej kontroli (oraz słabą skuteczność) w naszym społeczeństwie.
- Rodzice uczniów ze szkół ponadgimnazjalnych rzadziej kontrolują aktywność wirtualną swoich dzieci, jest to skutkiem niższej świadomości problemu i słabszy kompetencji informatycznych.
- Dominuje strategia kontroli pośredniej poprzez rozmowę z dzieckiem oraz wgląd w profil społecznościowy, skuteczność takiej strategii jest bardzo niska, co zadeklarowały same ankietowane nastolatki.
- Strategia kontroli bezpośredniej technicznej częściej stosowana jest przez rodziców uczniów gimnazjum (zwłaszcza chłopców) co wynika z lepszych kompetencji cyfrowych i świadomości zagrożeń ich młodszego pokolenia rodziców.